

ὅτι ὁ σουλτάνος δὲν εἶνε πλέον ὁ πλουτοδότης πατισάχ, μόνον δὲ τὸ κοράνιον δὲν ἄρκει εἰς παραγμισμόν πεινῶντος στομάχου. Οἱ Βυζαντινοὶ κλείσαντες τὰς ἐν Ἑλλάδι φιλοσοφικὰς σχολάς, δὲν ἐνόησαν ὅτι ὤφειλον συγχρόνως ν' ἀναπετάσῃσι τὰς θύρας χριστιανικῶν φροντιστηρίων, ἀπ' ἐναντίας δὲ νομίσαντες ὅτι τὸ σκότος εἶνε ὁ ἀσφαλέστερος τοῦ προσηλυτισμοῦ τῶν ἐθνικῶν ἐπίκουρος, περιέζωσαν τὴν Ἑλλάδα διὰ παχυτάτου περιβόλου ἀμαθείας· μόνος ὁ φιλέλλην Φελλὸς προΐδων τὸν ἐκ τοῦ ἀτόπου τούτου κίνδυνον ὕψωσε γενναίαν φωνὴν ὑπὲρ διαδόσεως ὀλίγου χριστιανικοῦ φωτός καὶ ἐν τῇ ἀποκλήρῳ χώρᾳ· δυστυχῶς ὅμως ὑπερίσχυσε μέχρι τέλους ἡ παλαιὰ παράδοσις, καὶ οἱ ἐν Βυζαντίῳ, βδελυσσόμενοι τοὺς Ἑλληνας ἀδελφοὺς ὡς ἐναγεῖς, ὕβριζον ἀποκαλοῦντες αὐτοὺς «παναπίστους, πονηροὺς, βαρβάρους, Σκύθας, Μασσαγέτας, ἀπεσθλαθωμένους δούλους τῶν Ῥωμαίων, ἀθεωτέρους τῶν Τούρκων.» Ἡ βυζαντινὴ παράδοσις ἐπικρατεῖ καὶ κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, ἀφοῦ ὁ πρῶτος ὑπόδουλος πατριάρχης, ὁ Θεσσαλὸς Γεννάδιος γράφει κατὰ Ἑλλήνων καὶ διαρρήδην ἀποκηρύττει τὴν ἐλληνικὴν καταγωγὴν τοῦ εἰς πολλὰ δὲ διασωθέντα προσευχητάρια ὁ Θεὸς ἐπικαλεῖται ἵνα σώσῃ τὸν δεόμενον «ἀπὸ μυσαρῶν Ἑβραίων καὶ Ἑλλήνων.» Ἐν τούτοις ἐν μέσῳ τῆς ζοφερᾶς ἐκείνης ἀγροικίας διετηρήθη λάμπων ὡς καθαρὸς ἀδάμας ὁ ἐλληνικὸς νοῦς, ὅταν δὲ τὸ ψυχοραγοῦν Βυζάντιον ἐπικαλεῖται τὴν ἀγωγὴν τῶν ὁμαιομένων, οἱ ἐν Ἑλλάδι ἀδελφοὶ ἀδιαφοροῦσιν, ἐν μέσῳ δὲ τῶν θρήνων τῆς ὑπὸ τοῦ Ἰσλάμ ἀπειλουμένης ἐκκλησίας ἐκπυρσοκροτεῖ ἐν Σπάρτῃ ὁ ἀντιχριστιανικὸς πύραυλος τοῦ Πλήθωτος. Ἡ ἀληθὴς ἀναγέννησις τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῶν πρώτων ἐν Ἑλλάδι σχολείων, ἐν οἷς παραδόξως βλέπομεν αὐτοὺς τοὺς καλογήρους διδασκάλους, ἐμπνέοντας εἰς τοὺς ἀκροατὰς τῶν ἴσων πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν πίστιν ἀγάπην· ἐν ὀνόματι δὲ τοῦ Λεωνίδα καὶ τοῦ Χριστοῦ πίπτουσιν ἐν Θερμοπύλαις δύο καλόγηροι, ὁ Διάκος καὶ ὁ Ἡσαΐας¹⁾.

ΣΤ'

Ἐίπομεν ὅτι πλὴν τῆς θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας, καὶ τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Ἑλληνοῦ αἰσθηματῆς φιλοπρωτίας συνετέλεσεν εἰς χαλάρωσιν τῶν πρὸς τὸ Βυζάντιον δεσμῶν τῶν Ἑλλήνων τιμα-

¹⁾ Ἴσως φανῇ τοῖς πολλοῖς παράδοξον ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Ἡσαΐας καὶ ὁ Διάκος ἐπολέμησαν καὶ ἀπέθανον ἐν Θερμοπύλαις ἐν ὀνόματι τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ Λεωνίδα, ἀλλὰ τοῦτο ἀκριβῶς πληροφορεῖ ἐπιστολὴ αὐτῶν τῶν μαρτύρων, τὴν ὁποίαν εἶδεν ἰδίως ὁ ἐν Ἀθήναις πρόξενος τῆς Αὐστρίας, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ἐξῆς περικοπῆς τῆς ἐκθέσεώς του δημοσιευθείσης ἐν τῷ ἐπισήμῳ Osservatore Triestino

ριωτῶν. Ἰδιάζων χαρακτῆρ τῶν Στρατιωτῶν ἦν ἡ διχόνοια προερχομένη ἐκ πνεύματος ζηλοτύπου ἰσότητος. Ὁ ἀνώνυμος ἐγκωμιαστὴς τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ ἔγραψε φρικώδη εἰκόνα τοῦ βίου τῶν ἐν Πελοποννήσῳ τιμαριωτῶν, ἐξ ἧς παραθέτω τὴν ἐξῆς περικοπὴν· «γένος Ἑλλήνων, οὐκ ἀσφαλεῖ γλώττη χρώμενον, ἔργῳ δὲ τὸ πᾶν ἄθεοι, καὶ θηρίων ἀπάντων ὠμότεροι, μῆτε θεῶ, μῆτε φύσεως ὄροις πειθόμενοι, ἀλλὰ πλεονεξία καὶ ἀρπαγῇ καὶ τοῖς τῶν ὁμοφύλων αἵμασι χαιρόντες, ἀνδραποδιστὰς περὶ κακίας ἄθλων μιμούμενοι, στεφανηφοροῦσιν ἀσέβειαν, αὐτοὺς πρὸς ὑπερβάλλοντες... τοιοῦτοις ἔθεσιν ἐξαιρέτως προσέχοντες ἀργαλεωτάτων δεινῶν καὶ ἀπεχθεστάτων αἰτίαι γίνονται, ἀναλαβόντες ἄνωθεν ἐκ προγόνων αὐτὸ (τὸ ἔθος τῆς ἀλληλομαχίας) κατὰ τινὰ συγγενείας διαδοχὴν, καὶ κληρὸν ἀνόσιον ἅμα καὶ ἀπαραίτητον, σεμνυνόμενοι μᾶλλον αὐτοῖς (τοῖς προγόνοις) ἢ τῇ σφενδόνῃ Γύγης, καὶ πλατάνῳ Κύρος χρυσοῖ». Ἐπιεικέστερον τούτου εἰκονίζει τοὺς Πελοποννησίους τοπάρχας ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός· «Οὔτε γὰρ κακοπραγία, οὔτ' εὐημερία, οὔτε χρόνος ὁ πάντα λύων διαλύειν δύναται αὐτοῖς τὴν πρὸς ἀλλήλους ἔχθραν, ἀλλὰ διὰ βίου τε πολέμοι εἰσιν ἀλλήλοις, καὶ μετὰ τελευτῆν ὡσπερ τινὰ πατρῶον κληρὸν καταλείποντες τὴν πρὸς τινὰς διαφορὰν. Καὶ τῶν Λυκούργου νόμων πάντων ἀμελήσαντες, ἐνὸς μόνου τοῦ Σόλωνος ἐξέχονται τοῦ Ἀθηναίου ἀκριβῶς, ὅς ἀτίμους ποιεῖ τῶν πολιτῶν τοὺς ἐν στάσει μηδεμιᾶ μερίδι προσκειμένους». Τὸν ἐν Μάνῃ πόλεμον τῶν πατριῶν κατέπαυσεν ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις.

Τὰ Χρονικὰ τῆς Πελοποννήσου ρητῶς λέγουσιν ὅτι, ἐπειδὴ ἔλειψεν ὁ ἐν Βυζαντίῳ βασιλεὺς, ἦλθον οἱ Φράγκοι νὰ τὸν ἀντικαταστήσωσιν· ἰδοὺ δὲ τί ἔλεγε πρὸς τοὺς Πελοποννησίους ἄρχοντας ὁ Βιλλαρδουῖνος :

«Ἀρχοντες, φίλοι καὶ ἀδελφοὶ καλοὶ μου καὶ συντρόφοι, ἐσεῖς θεωρεῖτε, ἐβλέπετε τὸν αὐθέντην ἐτούτου, ὅπου ἦλθεν ἐδῶ εἰς τοὺς τόπους σας, ὅπως νὰ τοὺς κερδίση, μὴδὲν σκοπήσετε, ἄρχοντες, ὅτι διὰ κούρσον ἦλθε, νὰ πάρῃ ρούχα καὶ ζῶα, καὶ νὰ μισέψῃ ἀπ' ἐδῶ ὡς φρόνιμος ὅπου σᾶς θεωρῶ, πληροφοριὰν σᾶς λέγω, αὐθέντης εἶνε βασιλεὺς καὶ ἦλθε νὰ κερδίση, ἐσεῖς αὐθέντην οὐκ ἔχετε τοῦ νὰ σᾶς συμμαχήση.

Τὸ ἐν Ἑλλάδι τιμαριωτικὸν σύστημα διαφέρει τοῦ ἐν τῇ Δύσει, ὡς ἔχον καὶ δημοκρατικὴν χροιάν· ὁ Ἑλληὴν Στρατιωτῆς ὑποχρεοῦται ν' ἀκούῃ καὶ τὴν γνώμην τῶν ὑποτελῶν του, οὔτινες λέγονται παιδιὰ του καὶ γενεὰ του, οὐδέποτε

(1821, σελ. 273) «Abbiamo qui (ἐν Ἀθήναις) veduto uno scritto firmato da tre vescovi e da molti capi dei ribelli, il quale chiama i Greci *in nome dela Croce e di Leonida* a radunarsi nelle Termopile. Questo scritto datato dai 30 marzo vecchio stile instruisce gli abitanti di Atene di cio che arrivò in Salona e in Livadia, e gl' invita a fare altrettanto nella loro città.»

